

Filistin-İsrail Gerilimine İlişkin Theo-Politik Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Bayram Çınar¹

Doi: 10.55918/islammedeniyetidergisi.1458063

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 24.03.2024 | Kabul Tarihi: 24.04.2024

Öz

Sınanamamış bir hayatın yaşanmayı hak edip etmediğini bilmeye olanak olmadığı gibi, imtihan edilmemiş bir ilişkinin de gerçek bir birliktelik olduğunu söylemeye imkân yoktur. Aidiyetler zorluklarla sınanarak kendilerini ispat ederler. Bir sosyal teori olarak “zor zamanlar”, sürdürülen birlikteliğin ona harcanan emeğe değip değmediğini ortaya çıkarması açısından değerlidir. Filistin-İsrail arasındaki son gerilim, İslam dünyası mensuplarının Filistin’e ilişkin algılarını ortaya koyduğu bir sınama alanı olmuştur. Onların sosyolojik olarak bir ümmet olup olmadıkları da bu süreçte ortaya koydukları tutumlar üzerinden görülebilmektedir. Zira gerilim süresince ortaya konulan “tepkiler”, amaca dönük olmayıp risk almayan, acıyı paylaşmayan tepkilerdir. Bu tepkiler, yardım bekleyen kitlelerde acıyı azaltmaktan ziyade ümitsizliği arttırmıştır. Ortaya çıkan nihai tabloda, bu gerilim Müslüman ümmette bir ayrıştırmayı tetiklemiştir. Tebük gazvesi de Müslüman ümmet açısından çözülmeyi ortaya çıkardığı, fay hatlarının daha fazla dışa vurduğu için; Filistin-İsrail gerilimini, tarihsel bir vakıa olan Tebük seferi ile mukayese etmek gerekti. İki olay arasındaki benzerlikler bu iki olay arasında bir mukayesenin yapılmasının gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla çalışmamızda Filistin-İsrail gerilimi, Tebük seferi ile ele alınmış, bu iki sosyal olayı belirli parametreler üzerinden mukayese edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İslam, İsrail, Müslüman, Ümmet.

A Theo-Political Evaluation Of The Palestine-Israel Tension

Summary

Just as it is not possible to know whether an untested life deserves to be lived, it is also impossible to say that an untested relationship is a real unity. Belongings prove themselves by being tested through difficulties. As a social theory, “hard times” are valuable in terms of revealing whether the sustained unity is worth the effort spent on it. The latest tension between Palestine and Israel has been a testing ground in which members of the Islamic world reveal their perceptions of Palestine. Whether they were an ummah sociologically or not could be seen through the attitudes they displayed in this process. Because the “reactions” put forward during the tension are not purposeful; These are reactions that do not take risks and do not share the pain. These reactions increased despair rather than reducing the suffering of the masses waiting for help. In the final picture, this tension triggered a division in the Muslim ummah. Because the Battle of Tabuk revealed the disintegration of the Muslim Ummah and made the fault lines more visible; It was necessary to compare the Palestinian-Israeli tension with the Tabuk campaign, which is a historical event. The similarities between the two events reveal the need for a comparison between these two events. For this purpose, in our study, the Palestinian-Israeli tension was discussed together with the Tabuk campaign, and these two social events were compared based on certain parameters.

Keywords: Islam, Israel, Palestine, Muslim, Ummah.

1. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, kocacinar-by@gmail.com, ORCID orcid.org/ 0000-0002-4886-7610

Giriş

Aynı sebeplerin belirli koşullarda eş sonuçları doğurduğu anlamına gelen tarihin tekerrürü, bilim çevrelerinde üzerinde ittifak edilen bir yargıdır. Özdeş gerekçelerin aynı sonuçları doğuracağı yönündeki bu varsayım, determinist bir evren algısının bize sunduğu imkanlardandır. Bu yönüyle başımıza gelenler, ellerimizle yapageldiklerimizin sonuçlarıdır. Benzerlik kuramı ise; farklı iki yapı arasındaki ortak paydaların oluşturduğu kümenin sonuçlar üzerindeki etkisini görmemize imkân verir. Çalışmamızda, biri güncel öteki tarihsel iki vakıa arasındaki benzerliklerden hareketle, Tebük gazvesindeki tutumları itibarıyla birtakım Müslümanlar ile Filistin-İsrail gerilimine muhatap olan günümüzdeki kimi Müslümanların gösterdikleri davranışların benzerlikleri üzerinden, söz konusu benzeşmenin örtük nedenleri irdelenecek, benzerlik kuramı bu iki vakıa özelinde test edilecektir. Bu araştırma gerek test ettiği zeminler açısından gerekse sonuçları açısından “ilişkili” iması uyandıran iki yapıyı mukayese edecektir. Çalışmamızda Filistin-İsrail gerilimi gibi aktüel bir vakıa, tarihsel olarak kendisine benzer olduğunu düşündüğümüz bir tarihsel olay olan Tebük seferi ile ilişkilendirilerek ele alınacaktır. Günümüzdeki İsrail-Filistin gerginliği üzerinden iki olayın benzerliklerinden hareketle Antropolojik bir kültür okuması yapılacak ve belirli sonuçlara ulaşılabilecektir. Bunu yaparken, metinler arası mukayeseler yapılacak, vakıa değerlendirmelerine gidilecektir.

Konuya ilişkin hipotezimiz gerek Tebük'te gerekse günümüzdeki İsrail-Filistin geriliminde ümmetin ayak sürçmelerindeki gerçek nedenin, *her iki grubun da rakiplerinden korkmaları* olduğu yönündedir. İki vakıadaki neden birliği, tavırların ve sonuçların da benzerliğine kaynaklık etmiştir. Araştırmamız her iki olayda da geriye kalan bütün bahane ve gerekçelerin, bu korkuyu gizleme çabası olduğunu varsayar (Demircan, 2006, 15). Çalışmamız boyunca bu tez güçlendirilerek, iki olayda ortaya çıkan benzer tepkilerin nedenin, bu korku olduğu gösterilmeye gayret edilecektir. Tebük'te münafıkların kendilerini dışa vurmalarının illetinin, bu son olayda ümmetin ayak diretmesi ve sorumluluktan kaçınmalarının da aynı illetten beslendiğini iddia eder.

Kelam alanında yapılan bu araştırma, iman-emniyet ve güvensizlik-korku kavramlarının doğurduğu zıtlıktan beslenir. İmanın gereğinin; Allah'ın dışındakilerin değil, yalnızca Allah'ın kendisinden korkulmaya daha layık olduğunu varsayar (Tevbe, 9/13). Aksi durumun; imanın nesnesi konumdaki Allah'ın, güvende ve korkuda merkezi konumunu tartışmaya açan bir anlayış olduğunu, bununsa İslam dindarlığından bir inhiraf olduğu varsayılır. Zira söz konusu ayet, mâsivadan korkmayı, Allah'a güvenmemek şeklinde ele alır ve öyle takdim eder.

1. Yaşanılanın Psikik Arka Planı ve Analizi

1.1. Suçluyu Göstermek Konusundaki Tereddütler ve Ümmetin Suçtaki Parmak İzleri

Son İsrail-Filistin gerilimi, zaten başsız ve yamalı bir bohça hüviyeti sergilemekte

olan Müslüman âleminin; ne kadar darmadağın olduğunu gösterdi. Bu düzensiz yığın, ortak paydalarda buluşmak yerine; ideolojik ve mezhepçi ayrışmaları gerekçe göstererek, kendilerini sorumluluktan azletme çabalarına girdiler bu yüzden. Ümmetin bu durumunu, söz konusu son gerilim belirgin bir biçimde ortaya çıkarmıştır. Müslüman millet ve toplumlar, aldıkları pozisyonda, gerilime dâhil olmak istemeyerek, dışardan izleyici konumu almak yönündeki tavırlarıyla, ilk tepkilerini ortaya koymuşlardır. Zira yaşanmakta ona olayın nedenlerine ilişkin bilgiler, ona dair davranış, duygu ve beklentileri etkilemekle birlikte, bu ilk tepkiler bireyin işlevselliğine de katkıda bulunmaktadır (Kelley-Michela, 1980, 457-501). Yani Müslümanlar, 7 Ekim’de Hamas ve Hizbullah’ın İsrail’e saldırmasını yanlış bularak, aslında olaydan doğacak sorumluluğu üstlenmeyi reddetmiş olmaktadır. Zira psikik bir duygu durumu olarak bireyin süreçte aldığı pozisyon, üstlendiği sorumluluk; meseleyi algılama biçimi ile bağlantılıdır. Toplumun gösterdiği ilk tavır, onların yaşamakta olana karşı sosyal rollerini de belirleyeceği için, Müslüman dünyanın mensupları daha ilk anda, sorumluluk almamayı gerektirecek bir reaksiyon göstermişlerdi.

Katili aklamaya dönük bir tavır ile maktulün hiç mi suçu yok, demeye bile getirdiler. Bu yönüyle Müslümanların, Gazzelileri suçlayan bir yaklaşım içine girmeleri, onların ölçülü ve adil olmak kaygılarından kaynaklanıyor da değildi. Bu tavır, onların bu probleme dâhil olmayı istemeyen tutumlarının işaretiydi. Sorun alanına dâhil olmamak için gerekçe biriktirme çabasının sancılıydı, Filistinlileri suçlayan bu dilin nedeni. Suçluya ilişkin söz söylemekten kaçınan bu yaklaşım, alternatif bir suçlu arayışını göstermekteydi. Gerçek suçluya göz-göze gelmek korkusu, farklı bir suçlu arayışına itti bir bütün olarak İslam ümmetini. İsrail’e muhatap olmamak endişesiyle alternatif ikincil suçlular arama girişiminde bulundular. Bu durum, cin korkusu abartılı olanların, cin demek yerin üç harfli demekten de farklı değildi.

Bizim varsayımımıza göre, Müslüman âlemin gösterdiği sözde suçlular bulma çabası dâhil, bu olaya dönük tüm bu savruk tavırlarında, İsrail’in gücünün; muhataplarında derin bir korku yarattığı yönündedir. Dolayısıyla tepkiler üzerinde belirleyici olan İsrail korkusu olmuştur. Geriye kalan mazeretler ise bir bütün olarak bu temel bahaneyi gizlemeye dönüktür.

Bu aktüel/güncel olayı Tebuk ile analojiye imkân veren de zaten korku duygu durumunun, benzer şekillerde ortaya çıktığı, tezine dayanır. Zira aşırı korkuya kapılan bireylerde gelecek kaygısının arttığı, bu kaygının korkuya kapılmış ve ona mağlup olmuş kişileri bir yol ayrımına sürüklediği fikrine dayanır. Hz. Peygamber döneminde Tebuk örneğinde olan da budur. Çıkılacak seferde, münafıkların kendilerini dışa vurmaları da bu duygu durumunun gereğidir. Tebuk bireyi içinde büyüttüğü gerçek fikri açığa çıkarmaya zorlayan, nifak duygusunun daha fazla saklanamayacak bir biçimde dışa vurduğu tarihsel bir örnektir.

1.2. İdeolojik Okumaların Sorunu Derinleştirmedeki Etkisi ve Sorumluluğu Ötelemedeki Rolü

1948 yılından bu yana ve hatta daha öncesinden beri kanayan bu yarayı, tedavi etmek konusunda eyyamcılığı geçmeyen bir tavır sergileyen Müslüman ülkelerin tavrıları; onların sorun çözme kapasitesi olmayan siyasal yapılar olduğunu ortaya koymuştur. Problem çözmek bir yana, sorunu tanımlamak konusunda bile yeterli değillerdi. Rejimleri itibarıyla, buna istekli de değillerdi. Filistin sorunu bu yüzden; Müslüman âlem açısından, ortak tanımı yapılamayan bir problem alanıdır.

Müslüman ülkeler, Filistin konusundaki duyarsızlıklarını Filistin'deki organize güçlerin sağlıksız oldukları ile anlamlandırmak istemektedirler. Bize göre bu yersiz ve haksız bir eleştiridir. Zira dünden bugüne alanda olanlardan şikâyetçi olmak ve yapılan haksızlıklara seyirci kalarak bahane olarak kullanmak yerine, alanda olması istenenleri fonlayarak, desteklenenlerinin güçlendirilmesi gerekmez miydi? Neden bölgede istenilen fideler sulanarak büyütülmemiş, beslenerek güçlendirilmemiştir? Bugün kendilerinden şikâyet edilen unsurlar, dünkü ihmallerin neticeleri değil midir?

Müslüman ümmetin organize olmak konusundaki beceri fukaralığı bugün, işlenen cinayetlere seyirci kalmaya bahane yapılamaz. İyi huylu yapıları beslemeyen ve onları ödüllendirmeyen bir seyirci topluluğunun; alandaki kötü huylu yapıların artışını gerekçe göstererek masum insanların yok edilmesine seyirci kalmaları, bu yüzden mazur gösterilemez. Zira Müslüman dünya; emek verip iyileştirmek, ittifak kurulabilir yapılar inşa etmek yerine, daha kolay olanı tercih etmiş, var olan halini önce kötülemiş, bunu gerekçe göstererek onlarla ittifak kurmaktan da kaçınmıştır.

Dünya üzerindeki meşru global sistemlerin rehberliğini üstelenmediği, kendilerine danışmanlık yapmadığı Hamas ya da Hizbullah'ın yapıları bahane gösterilerek, Filistin'de bugün yaşanmakta olana seyirci kalmak, haksızlıktır. Zira ıslah edilmeyen, bakımı yapılmayan ortamlarda istendik manzaralar ile karşılaşmamak değil, karşılaşmak sürprizdir (Özkoç, 2009, 167-195).

Seksen yıldır bölgede yaşanan irili ufaklı gerilimlerde seyirci koltuğunu barışı temin için bile terk etmeyen "insanlık âlemi", üstüne üstlük İsrail'e Kudüs'ü başkent ilan etmeye kalkınca Filistinlilerin, dünyadaki yerleşik sisteme güveni sarsılmış, barışa ilişkin umudu tüketmiş olmalıdır. Dünyanın bir bütün olarak sömürenden yana tavır aldığı, hırsıza hesap sormak yerine ev sahibine hesap kesmeye kalkınca, doğal olarak ev sahibi; tarafsızlığını çoktan kaybetmiş hatta tarafını açıkça belli etmiş küresel eşkıyalardan, hakem, polis, jandarma ve hâkim olarak umut bekleyemezdi. Geriye kalan tek seçenek ise, ya kendi imkânları ile kendini savunacaktı ya da İsrail'in kendilerine ilişkin yargısına razı olmaktı. İhtilaf halindeki iki yapıdan birinin ötekinin hükmüne razı olması da beklenemeyeceğine göre; yaşanan son dram, dünyanın etkin güçlerinin İsrail'i himaye etmesi sebebiyle, insanlığın Filistin-İsrail sorununa hakemlik edemeyeceğinin net biçimde ortaya koymuştur (Topuz, 2023, 291-320).

Evensel çapta organize olmuş Birleşmiş Milletler gibi göstermelik yapılar ise;

karar alamayan alsa bile uygulayamayan icra gücü tavsiye kararları almaktan öteye gidemeyen yapılardır (Yılmaz-Alagöz, 2023, 113-124). Öte yandan tarafsızlıkları zaten tartışmalı bu yapılar, belirli güç odaklarının fonlaması sebebiyle, patronajı üstlenen ülke ve odakların güdümündedir. Bu yüzden çözümü oralarda aramak da beklenemez (Özkoç, 2009, 167-195). “Dünya beşten büyüktür” mottosu, ayrıcalıklı yapıların dünyadaki hegemonyasına bir eleştiri olmak açısından değerlidir (Erdoğan, 2021). Küresel güçler, adaleti temin etme becerisi göstermedikleri gibi, ötekinin himaye eden tavırlarıyla, provoke etmiş, sonra da terör yapılanması algısıyla, masumların katledilmesine seyirci kalmıştır. Bu yüzden ya küresel sistem handikaplarından kurtarılarak daha güven veren bir yapıya dönüştürülmeli ya da yeniden daha iyisi kurulmak üzere lağvedilmelidir.

1.3. Olanın Ardındaki Psikolojik Süreçler: Davranışı Gölgeleyen Savunma Mekanizmaları

Kök anlamını tarla faresinin bir tehlike anında kaçmasını sağlamak üzere yuvasına giden birden fazla çıkış noktasından alan nifak; yuvasına bir delikten girip diğerinden çıkması biçimindeki kök manasından hareketle münafık: “*inin bir kapısından girip diğerinden kaçan çifte şahsiyetli kimse*” olarak tanımlanmıştır (Demirel, 2019, 18; Kırtay, 2014, 87). Etimolojik bu köken, tarafımızca sadece fiziksel bir çıkış yolu hazırlamak değil, psişik ve zihinsel birçok çıkış hazırlaması şeklinde yorumlanmıştır. Kişi edimini meşrulaştırmak için gerekçeler bulur ya da üretir. Münafıklık, muhtemel gerekçeler hazırlayarak gerçek niyetini gizleyen, gerçekten inandığının izini kaybettirme çabalayan, şu ya da bu nedenle dürüst olmayı beceremeyendir. Kavramın etimolojik kökenine ilişkin bu küçük perspektif farkı bize, savunma mekanizmaları ekseninde araştırmamıza konu olan meseleyi irdeleme imkânı vermiştir.

Korkunun bireyin şuurunda ortaya çıkardığı kaotik durum karşısında, bireyin hayatta kalmak adına önlemler almaya meylettığı; içgüdüsel olarak çeşitli savunma mekanizmalarına yöneldiği görülür. Savunma mekanizması; *bireye acı veren, katlanılması zor olan duygu ve fantezilerine karşılık; benin gösterdiği bilinçdışı direnç*, şeklinde tanımlanır (Freud, 2011, 36). 1894 yılında savunma mekanizmalarını farkına varan Sigmund Freud, savunma mekanizmalarını ilk olarak psikopatolojik bir olgu olarak ele almış ve histeri nevrozları içerisinde incelemiş, onların patolojik olmadıklarını belirtmiştir. Sürecin takip eden evrelerinde savunma mekanizmaları insanın psişik doğasının bir parçası olduğu, bunun patolojik bir durum olmadığı psikanalist ekolde varsayılmıştır. Bu kabulden sonra bireyin tüm tutum ve edimleri bu psişik yapı üzerinden izah edilmiştir (Cramer, 1991, 3).

Mekanizmalarının oluşum nedeni olarak; üst-benlik (süper-ego) kaygısı, nesnel karşıt itkilerden kaynaklanan çatışmalar ve dürtü şiddetinden doğan kaygıyı gösterilir (Klein, 2011, 29, 30). Savunma mekanizmalarını, benliğin dürtü temsilcileri arasındaki çekişme ve gerilimden kurtulmak için kullandığı, yöntemler olarak görmek olasıdır. Zira savunma mekanizmaları bireyin benliğini korumaya odaklı, onu tehlike ve kaygılardan uzak tutmayı amaçlayan, manipüle ve gizleme dâhil, her

türlü bilinçdışı nedeni ifade eder (Cramer, 1991, 4). Savunma mekanizmalarının analizi çabası, zihnin çalışmasını anlamaya dönük olduğu gibi, davranışın ardındaki mekanizmanın bilinçli mi bilinçsiz mi olduğunu ortaya çıkarmaya da dönüktür (Cramer, 1991, 4).

Savunma mekanizmaları tek tip ve tek katmanlı değildir. Farklı şekillerde değişik şekilde örüntülenmiş olabilirler. Düşük düzey savunma sistemleri; içinde bulunulan şartlara uyum sağlamaya yönelik çaba olmakla birlikte, sürekli kullanılmaları bireyin gerçeği ileri derecede tahrif etmesine sebep olur. Bu yüzden kişi, içinde yaşadığı topluma uyum sağlama sorunları yaşar. Bu savunma mekanizmaları ruhsal denge ve sosyal uyuma zarar veren bir iç tutarlılığa dönüşür (Demirel, 2019, 48). Nevrotik savunma mekanizmaları; çatışmanın çözümüne katkıda bulunsa bile söz konusu nevrotik davranış örüntülerinin, kişiye hâkim olmasına neden olabilir. Uyumsuz niteliklerine rağmen insanın dünyayı algılayışında önemli sapmalara neden olmaz ve ileri derecede bir kişilik bozulması ise oluşturmaz. Ancak kişinin genellikle kaygılı, mutsuz, çevresiyle ilişkilerinde uyumsuz olmasına neden olur (Demirel, 2019, 48). Tüm bu teorik verileri psikik alandan çıkararak, sosyal alana taşıdığımızda, çalışmamızın savunma mekanizmalarıyla örülü arka planına ulaşırız. Buna göre; Tebük örneğinde görülen, nifak taşıyan insanların toplumun geri kalanlarından farklı bir öncelikleri olduğu ve bu yapıların, ötekilere güven duymadıkları, onlarla yolları ayırmak ve kendi öncelikleri çerçevesinde bir yol haritası oluşturmak için fırsat kolladıklarıdır.

Öte yandan dış dünyanın, bireyin ruhsal ihtiyaçlarını doyuracak şekilde değiştirilerek algılanması, şekline de varabilen savunma mekanizmaları, bireyde var olan gerçeklik algısını değiştirir. Böylece gerçek güdüler birey tarafından kabul edilemeyecek nitelikte olabilir, bu durumda birey güdüyü tam tersine çevirerek algılama yoluyla kaygıyı giderecektir (Demirel, 2019, 49). Zira insanın acıdan kaçınmak ve hazza yaklaşmak yönündeki temel eğilimi asıldır. Gerçek var olan hali ile acıtıcı bulunduğu için, acıtmayacak ya da daha az elem verecek bir şekle dönüştürülerek algılanacaktır. Bu savunma mekanizmaları bazen de dünyayı siyah ve beyaz olarak görmemizi gerektirir. “Tümüyle iyi” ve “tümüyle kötü” şeklindeki katı tasnifçi bu algı, iyi olarak görünenlerin iyilik derecelerini abartarak tanrılaştırır. Bu algıda kötü olarak algılanmış olanlar şeytanlaştırılır (Demirel, 2019, 49, 50).

Tebük'te Müslümanlar arasındaki bir grubun ortaya koyduğu; peygamberi ortadan kaldırma teşebbüsünü buradan okumak gerek. Hz. Peygamberden nefret edercesine ona kin besleyen, ona karşı tiksinti duyan ve suikast düzenleyerek (Vâkidi, 1989, 3/1042-1044) onu ortadan kaldırarak iç huzur arayışında olanları, buradan görmek gerekecektir. Filistin-İsrail geriliminde içimizden birileri Arapların Osmanlı ile olan sorunlarını anımsatarak, bir toplumsal öfkeyi harekete geçirdiler. Sonra asıl maksatlarını gizlemek için mazeretlerini makul göstermek için, üretilen bu öfke ile Filistinliler de Arap'tır, o halde onlarda Osmanlıya ihanet etti diyerek, ulusalcı öfkeyi arttırdılar. Böylece Filistin davasını önce vicdanında şeytanlaştırıp sonra da Filistinlilerin katledilmelerine seyirci kalabildiler. Seyirci koltuğunda olmakta olanları sessizce izleyenleri bu perspektiften görmek icap eder... Bahane bulma,

mantığa bürüme olarak da bilinen savunma mekanizmalarından biridir. Bilinçdışı bu savunma sistemlerinin anlaşılması yönünde kullanılan dilin, amaca ulaşmayı kolaylaştırmadığı, bu yüzden alternatif bir dilin kurulması gerektiği düşünülmüştür (Tura, 2016, 66).

Mantığa bürüme ya da bahane bulmayı Horney;

“Rasyonelleştirmenin öncelikli olarak kişinin kendini haklı çıkarmak ya da güdü ve hareketlerini kabul gören ideolojilere uydurmak için kullandığı bir yol olduğuna ilişkin yaygın fikir ancak bir noktaya kadar doğrudur. Çünkü eğer öyle olsaydı, aynı toplunda yaşayan tüm insanların rasyonelleştirmeyi aynı doğrultuda kullanmaları gerekirdi; oysa gerçekte neyin rasyonelize edildiği kadar, bunun hangi yöntemlerle yapıldığı konusunda da büyük bireysel farklılıklar mevcuttur. Bu ancak rasyonelleştirmeyi yapay bir uyum sağlamayı destekleyen nevrotik yollarından biri olarak görseydik doğal olurdu. Temel çatışmanın etrafına kurulan defansif iskelenin her tahtasında bu sürecin işlediği görülebilir. Kişi genel tavrını akıl yoluyla güçlendirir; bu iki şekilde yapabilir, ya çatışmaya dikkat çeken etkenleri minimize eder ya da onu genel tavriyle uyumlu olacak şekilde yeniden biçimlendirir. Kendini aldatma üzerine kurulu olan bu mantığın, nasıl kişiliğin daha organize bir hale gelmesine yardımcı olduğu, uyumlu tipte saldırgan tipi karşılaştırdığımızda görünür. Uyumlu kişi, diğerlerini idare etmeye yönelik güçlü eğilimler duyduğu halde, yardım etme arzusunu cana yakınlığına bağlar ve bu eğilimler dikkat çekici olduğundaysa, fazla endişeli olduğunu öne sürerek, durumu rasyonelize eder. Saldırgan kişi ise diğerlerine yakınlık duyduğu için yardım ettiğini tümüyle reddedip, davranışlarını tamamen kendi çıkarlarına dayandırır. İdealleştirilmiş imgenin desteklenmesi için her zaman fazlasıyla rasyonelleştirme gerekir: Gerçek benlikle, idealleştirilmiş imge arasındaki fark akılla kapatılır” (Horney, 2010, 101).

Mantığa bürüme; davranışın asıl nedenini gizleyerek gerekçesini daha kabul edilebilir bir perspektifte sunmayı amaçlar. Bu yönüyle, sair savunma mekanizmaları bir bütün olarak, bireyin varlığını ve bütünlüğünü tehlikeden uzak tutma amacına dönüktür. Bir dürtü ya da duygunun neden olduğu tepkinin açığa vurulması tehlikeli olduğunda, tepkinin o uyarandan bir başkasına yöneltilmesine ya da o tepkinin yerine başka bir tepki gösterilmesi gerekir. İcra edilmesinde güçlük çekilen davranış ve duygunun, ait olduğu obje ya da durumla hiç ilgisi olmayan bir obje ya da duruma yöneltilir ya da tehlikeli sayılan duygunun yarattığı tepkinin yerine bir başka tepki gösterilir (Demirel, 2019, 50, 51).

2. Yaşanılan Durumun Theo-Politik Analizi

Psikolojik bir kuram olarak savunma mekanizması; birçok şekliyle bahane bulma ve mantığa bürümeyi de içine alır ve psişik varlığımızın bir parçasıdır. Bu yönüyle bireyde tepkinin ortaya çıkmasında birçok faktörün olduğu, düşünülmüştür. Sözü edilen örnekte oldukça güçlü biçimde dışa vuran bu savunma aygıtı, İsrail-Filistin geriliminde Müslüman kimliğinin önemli bileşenlerinden bazılarını yok ettiği de sürecin geri kalan bölümünde görülmüştür. Sözü edilen bu aktüel olayda,

Müslümanlar tarafından gösterilen refleks, ortalama bir Müslüman tavrı olmadığını ortaya koymak ve söz konusu tepkinin arkasındaki zihinsel-psişik nedeni daha kolay görmek, davranışın anlaşılabilmesini sağlamak adına, tarihsel bir olay ile bugün yaşamakta olduğumuz aktüel bir olayı, belirli benzerlikler üzerinden mukayese etmek gerekmiştir. Sözü edilen iki olay arasında bir analojiye gitmek, işimizi daha kolay bir hale getirmiştir. Zira toplumda ortaya çıkan psikopatolojik bu durumu tespit etmek, başa çıkma yollarını araştırmak, bir patolojik travmadan kurtulmak için bilinen en iyi yoldur. Çünkü ancak sağaltıcı tedbirlerin alınmasından sonra, içinde yaşanan duruma adapte bireylerin olmaları beklenebilir. Bu yapılmadıkça sorunun, çözülmesi de beklenemez. Sözü edilen iki olaydan tarihsel olana ilişkin yapılmış değerlendirmelerin öteki konumundaki aktüel olay için yapılabilmesi de ancak bu durumda muhtemel olabilecektir.

Kendisine kıyas yapılacak, sözü edilen tarihsel olay, Tebük seferidir. Tebük ile benzerlikleri olduğu varsayılan olay ise 7 Ekim 2023'te başlayan İsrail-Filistin gerilimidir. Kur'an, Tebük Seferi'nden *Saatü'l-'Usra* (Zorluk Zamanı) olarak söz ederken (Tevbe, 9/117), söz konusu sefere katılan orduya da Müslüman gelenekte *Ceyşu'l-'Usra* (Zorluk Ordusu) denilmiştir (İbn Hişâm, 2009, 752). Maddi ve manevi olarak birçok sıkıntıyı içinde barındıran Tebük Seferi'nin yapıldığı dönemin şartlarını;

1. Şiddetli sıcaklık.
2. Şiddetli kuraklık.
3. Yolun uzun ve bölgenin çöl olması.
4. Güçlü ve savaşçı bir düşman olan Bizans ile karşı karşıya bulunmanın, doğurduğu tehlike bu seferin zorluklarla anılmasının bazı başka nedenleridir (Belâzuri, 2013, 68, 69).
5. Hz. Peygamber; herhangi bir gazaya çıkarken, hedefini gizliyordu. Ancak, bu seferde hedefin kim olduğu seferin nereye olduğunu açık şekilde ilan etti. Bu durum yolun uzun, düşmanın çetin olmasına dayalı bir tavır farkıydı. Bundan beklenti, orduya katılacakların zorlukları göz önüne alarak hazırlık evresini ciddiye almalarıydı. Fakat sözünü ettiğim zorluklar orduya katılması beklenen toplulukların içindeki stresi arttırdı. Yüksek stres katsayısı, ordu içindeki bazılarının yeni bir gündem oluşturmak alternatif bir ajanda edinmelerini beraberinde getirdi.
6. Meyvelerin hasat zamanı olması, bu sefere ilişkin bir diğer zorluktur. Zaten kurak olan yılda, hasat mevsimi gelmiş ürünleri devşirmemek, onlardan da vazgeçmek anlamına gelirdi. Bu yüzden, bazı kitleler hasat yaptıktan sonra sefere çıkmayı öneren yaklaşımlarla ortaya çıkmıştır (Hamidullah, 2003, 330; Çokgez, 2019, 18-22).
7. Ekonomik imkânların kıt olması, savaşa katılmak istemelerine karşın bir binek bulamayanlara rastlandığı gibi, askeri diğer donanım eksikleri sebebiyle de birçok insan, bu savaşa katılma imkânından yoksun kalmıştır. Tebük'e ilişkin bir diğer zorlukta bu durumdur (Demircan, 2006). Güçlü Bizans'a karşı, genel anlamıyla yeterli savaş teçhizatının olmaması, psikolojik olarak zaten

- yeterince yıkıcı bir etki yaratırken, kıt imkânlar sebebiyle katılım oranlarının düşmesi ordudaki moralleri daha fazla bozmuştur.
8. Münafıkların bir takım fitne-fesat içinde bulunarak, orduya katılımın aleyhinde bir kampanya yürütmeleri, toplumun birlik ve beraberliğini bozan mesajları yaymaları (Çokgez, 2019, 28-32) toplumsal ayrışmayı hızlandırması, bu sefere ilişkin bir diğer zorluktur.
 9. Farklı gerekçeleri öne sürerek, Müslümanları bu seferden vazgeçirmeye çalışan toplum gruplarının alternatif bir çağrı yapmaları, Tebük seferine ilişkin bir diğer zorluktur (Demircan, 2006).
 10. Ortaya konulan tüm mazeretler, ortaya çıkan tüm zorluklara karşın orduyu yolundan döndürmeyi başaramayan bazı grupların, savaşa katılmayacaklarını ilan ederek, sunî mazeretlerin ardına sığınan insan toplulukları ortaya çıkmıştır (Çokgez, 2019, 18-22). Müslüman toplumun bir parçası konumundaki bu insanların, alternatif bir gelecek kurgusunu dile getiren söylemede bulunmaları, bu sefere ilişkin bir diğer önemli zorluktur.

Hz. Peygamber'e suikastın da gündeme geldiği Tebük seferi, Hz. Peygamberin etrafında kenetlenmiş toplumsal yapının homojen bir yapı temsil etmediği, onların farklı gündem ve öncelikleri olan yapıları da içinde bulundurduğunu da bu seferde net biçimde ortaya çıkmıştı (Hamidullah, 2003,185). Müminlerin ciddi imtihanlardan geçtiği bu seferde bir konaklama yerinde Hz. Peygamber'in devesi Kasvâ kaybolmuş ve tüm aramalara rağmen bulunamamıştı. Kaynuka oğullarından, Zeyd b. Lusayt adlı birinin; müminler arasında peygambere duyulan güveni hedef alan bir eleştirisinde, "peygamber olduğunu söyleyen ve size göklerden haberler veren Muhammed, bugün kaybolan devesinin yerini bile bilmiyor" diyerek psikolojik bir tacizde bulunmuştu. Bu ve daha birçok olay, bu seferi tam bir sınanma alanı, haline getirmişti (Demircan, 2006, 31, 32). Bu tartışma Hz. Peygamber'e ulaştınca "Allah'a yemin olsun ki, ben, bir şeyi Allah bana bildirmedikçe bilemem" buyurdu (Çokgez, 2019, 57). Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygambere müminlerin saflarından yöneltilen bu eleştirilere: "çevrenizdeki Bedeviler içinde münafıklar olduğu gibi Medine ahali içinde de ikiyüzlülüğü huy edinmiş olanlar var. Sen onları bilmezsin, lakin onları biz biliriz..." (Tevbe, 9/101) şeklindeki sunumuyla şehadet eder.

Çalışmamızın anahtar sorusu, münafıklar neden öncesi ya da sonrasında değil de Tebük'te ortaya çıktı? Kendilerini neden bu vakıda dışa vurma gereği duydular? Bu sorunun cevabı, bu iki olay arasındaki benzerliğin de kaynağıdır. Bize göre her ikisindeki ortak bir illet, söz konusu iki olayı birbirine benzetmeye de imkân verir. Bu ortak illet, her iki olayda da korku sebebiyle dengelerinin bozulmasıdır. Her iki vakıda da şiddeti yüksek travmatik bir korku duymuş olmaları, onların gizlediklerini dışa vurmalarını gerektirdi. İkiyüzlülüklerini daha fazla sürdürmek imkânlarının kaybolduğu şeklindedir. Tepkilerin ortaklığı, iki farklı olayın aynı illetten ve gerekçeden beslendiğini varsaymamızı gerektirir. Hz. Peygamberin her türlü teşvikine rağmen, çeşitli bahanelerin ardına saklanarak; "acaba yırtabilir miyim" çabası içinde Tebük'te ortaya çıkan bahanecilik, ümmetin 7 Ekim'de ortaya koyduğu ayrışma gerekçelerinden farklı değildir. Her ikisine de katılmak istemeyenlerin

tepkileri aynı illet ve aynı gerekçeye dayanır. Sözü edilen bu illet, korkudur.

Varsayımımıza göre Tebük'e katılmak istemeyenlerin asıl bahanesi, savaşın Bizans'a karşı yapılmasıdır. Geriye kalan tüm diğer gerekçeler bu bahaneye nispetle ikincil ve önemsiz mazeretlerdir (İbn Ebi Şeybe, 2019, 203-209; İbn Hibbân, 2017, 274-285). Şayet düşman bu kadar dev olmasa, hasadı mazeretlerine gerekçe gösterenler, kazanacakları ganimeti düşünerek, hasadı yapmaları gerektiğini dile getirmeyebilirlerdi... Havanın sıcaklığını gerekçe gösterenler kazanacakları ganimet ve servetleri düşünerek, rahatlarını bir süre daha geciktirecek, bir başka zamana erteleyeceklerdi, muhtemelen (Tevbe 9/81).² Düşman güçsüz olsa, Tebük'te dile getirilen birçok mazeret ortadan kalkacak, insanların katılmaktan kaçınmasını gerektiren gerekçe ve mazeretler de muhtemelen dile getirilmeyecek, göz ardı edilecekti. Hatta havada birazcık ganimet kokusu olsa, kazanma imkânı mümkün ve muhtemel görünse, mazeret bildirenlerin susmayı sürdürmesi bir yana, Hz. Peygamberin ordusuna yeni katılımlar bile beklenebilirdi... Ufukta kazanmaya ilişkin bir olasılık olsaydı, münafıklar planlarını bir başka bahara erteleyeceklerdi yine muhtemelen...³ Hatta tüm mazeretlerini bir yana bırakarak, ordunun peşinden ganimet kokusuna doğru gideceklerdi (Tevbe, 9/42). Fakat düşmanın koca Bizans imparatorluğu olması, kazanma şansının mümkün ve muhtemel görülmemesi, onların planlarını beklenenden de öne almalarını gerektirmişti... Zira muhtemel bir savaşı kazanma imkân ve ihtimalleri olmadığını biliyorlardı, dolayısıyla ortada ganimet ihtimali de yoktu... Bu yüzden belki de beklenenden erken ayrılıkçı zehirli düşüncelerini dışa vurmaya zorunda kaldılar.

Münafıkların kendini dışa vurma ihtiyacı, hayatta kalmak ile ölmek arasındaki ayrımda gündeme geldi. Savaşa katılmazlarsa hayatta kalmaları muhtemeldi, fakat savaşa katılırlarsa mutlaka öleceklerini düşündüler. Bu da onların eylemlerinde yavaşlamayı ve isteksizliği ortaya çıkardı (Demirel, 2019, 55- 59). Konuya ilişkin ayet "Ey iman edenler! Size ne oluyor da size Allah yolunda savaşın denildiği halde içinizden bazılarınız ağırdan alıyor. Kimıldamak istemiyor? Yoksa siz ahiretten vazgeçip, dünya hayatına mı razı oldunuz? İyi bilin ki, ahiretin yanında dünya hayatının zevki hiç denecek kadar azdır" (Tevbe, 9 / 38) diyerek ahirete ilişkin ekstra bir motivasyonda bulunur. Takip eden ayette; eğer gerektiğinde savaşa çıkmazsanız, Allah sizi dünyada zalimlerin boyunduruğu altında ezilmeye mahkûm edecek, ahirette de cehenneme atarak can yakıcı bir azap ile cezalandıracaktır. Sizin yerinize, bu davayı omuzlayacak başka bir topluluk getirir ve siz buna asla engel olamazsınız. Kaldı ki, Allah'ın size kendi yolunda hizmet etme fırsatını bahşetmesi, tamamen O'nun lütuf ve merhametinden dolayıdır. Yoksa siz Allah yolunda cihadı terk etmekle O'nun davasına hiçbir şekilde zarar da veremezsiniz, zira kuşkunuz olmasın ki Allah, her

2 "Allah'ın Resûlüne muhalefet etmek için geri kalanlar (sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: 'Cehennem ateşi daha sıcaktır!' Keşke anlasalardı."

3 Kur'an, onların bu fırsatı beklediklerini, hatta fırsat oluşturduklarını fakat bu olay ile ortaya çıkmak zorunda kaldıklarını ifade eder. Söz konusu ayette: "Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri yerini buldu." (Tevbe, 9/48).

şeye kâdirdir. (Tevbe, 9 / 39) buyrulur. Her ne şekilde olursa olsun; özveri, bağlılık, samimiyet ve itaati gerektiren bir durum ile karşı karşıya bulunmaktadır. Burada dindarlık, fedakârlığı, bağlılık ve samimiyeti ortaya koymayı gerektirir. Allah'a ve onun peygamberine olan bağlılık bir iddiadan ibaret olmayıp sözde değildir. İman ettiği iddiası inanılan şeyin emirlerine itaat etmeyi ve bu uğurda her türlü fedakârlığı göze almayı gerektirmiştir.

Tevbe suresindeki ilgili ayetler ilk elden ve öncelikle Tebük savaşına çıkmamak konusunda ayak diretenlere dönüktür. Tehditler de öncelikle onlardır. Fakat gerekçeleri ortaya çıktığı halde ayak direyen insanların zihniyetinin mümessili herkes, bu tehditlere muhataptır. İman ile kendini muttasıf sayan her mümin, buna benzer günler gelip kapıya dayandığında; aynı tavrı sergilemek durumundadır. Aksi durumda mümin değil, mümin olduğu iddiasında olan bir birey olarak kalmak durumundadır. Zira sebebi nüzulün hâss olması, hükmün âmm olmasına engel oluşturmaz (Yüksek, 2018, 407 - 438; El-Mâverdi, 2007, 2/37; Mâturidî, 2005; 3/510). Çünkü her zihniyet mensubu temsilcisi olduğu zihniyetin tavrını sergiler. Kur'an'ın sonraki nesillere örneklığı de ancak bu modelleme üzerinden anlamlı görülebilir.

Bu tarihsel zaman diliminde Tebük'e ilişkin ayetler, ilk kuşak Müslümanlar arasından, insanı seçim yapmaya zorlar. Herkes temsilcisi olduğu zihniyetin pozisyonuna bürünür. Muhataplar doğalarının gereğini ortaya koyar, temsil ettikleri zihniyetin tavrına bürünürler. Yüreklarının derinlerindeki ortaya koymak da bundan başka bir şey değildir zaten. Zira bu durumda "mış" gibi davranmaya olanak yoktur, inandığı ve idrak ettiğini; şuur organizmaya dayatır. Gerilimi yüksek bu ortamda, muhataplar da tercihlerini yapmak ve saflarını belirlemek durumunda kalmışlardır. Değerleri uğruna ölmeye hazır olanlarla, kendilerine yapılmış vaatlere karşın toplumdaki fonksiyonlarının gereğini üstlenmeyen, sosyal rollerinin gereğini yapmaktan kaçınarak, yaşamayı isteyenler ayrışarak bir ayrım ortaya koymuşlardır. Mümin toplumun geneline oranları daha düşük olan ve bir başka dünyaya mensup bu insanlar, toplumun değer yargılarını paylaşmadıklarını ortaya koymuşlardır. Toplumun zayıf halkası olarak ayrışan bu kitle Tebük'te sefere çıkılmasına mâni olamamıştır.

Birlikte yürümek için toplumun geri kalanına yeterince güven vermeyen; toplumun ideallerine bağlı olmayan, kendi ikbal ve istikballerini toplumun geri kalanına tercih eden bu kitlelerle yola gidilmemesi gerektiği vurgusu, Tevbe suresi 83. ayetinde yapılır. Toplumun samimi olarak aynı değerler etrafında kenetlenmiş olanlarıyla, sadece belirli çıkarlarını gerçekleştirmek için muvakkaten birlikte yürümek isteyenler, parkurun zorlaşmasının gereği olarak ayrıştıkları ise (Tevbe,9/43) vurgulanmıştır.

Konuya ilişkin ayetlerde, toplumla aynı değerleri paylaşmayanların topluma bir fayda sağlayacakları varsayılarak hala onlarla yolların ayrılmıyor olması ise, birlikte yürüme azmindeki toplumun zararına olduğu ifade edilmiştir (Tevbe, 9/45). Zira onlara her şeye rağmen göz yummak, toplumdaki güven ortamını zedeler ve ortak

değerleri aşındırır. Çünkü onlar, alternatif değerler önererek, toplumda ayrışmayı derinleştirir. Bu gibilerin fitne ve bozgunculukla toplumsal güveni sarsmaları da konuya ilişkin ayetlerde muhtemel görülmüştür (Tevbe, 9/47).

Kur'an'ın sunduğu tabloda bu gibilerin toplumla olan bağları o kadar zayıf ve kopuktur ki; kendilerinin dışındaki toplum bir başarı elde etse, bu durum onları üzerken, toplumun başına bir musibet geldiğinde ise kendilerinin tedbirli davrandıkları için bu musibetin kendilerine ulaşmadığını düşünürler. Onların toplum adına üzüntü duymak yerine kendileri adına mutluluk duyacakları, acıyı çekenlerin acısını ise paylaşmayı, kendilerinin başına gelmemiş olmasına ise sevindikleri aktarılır. Bu durum konuya ilişkin ayette: *“Sen iyi bir sonuç elde etsen bu onlara üzüntü verir; ama başına bir musibet gelse, “Biz tedbirimizi önceden almıştık” derler ve sevine sevine dönüp giderler”* (Tevbe, 9/50) şeklinde dile getirilmiştir.

Birlikte yaşadıkları insanların başarılarına üzülen ve onların başına gelen musibetler sebebiyle sevinen bu ur, bedene ait olamaz, bu yapı organizmaya zarar verir, mümkün olan en müsait zamanda bir cerrahi operasyonla bu zararlı yapının alınması icap eder... Tebuk seferi, Müslüman ümmetin bir zararlı ur taşıdığına farkına varılmasına ek olarak, sürecin geri kalanı bedenden beslenen bu tümöre bir cerrahi operasyonu temsil eder.

Topluma duydukları öfke sebebiyle başımıza gelen afet ve tabii afetlerin, daha yıkıcı olması için temennilerde bulunanlar, farklı zaman dilimlerinde değişik vesilelerle sosyal medyada ortaya çıkmış, bu gibilerin toplumun başarıları ile alay ettiğine de yine hem televizyon ekranlarında hem de sosyal mecralarda tesadüf edenleriniz olmuştur. Tevbe suresi 50. ayette, dile getirilen ve Hz. Peygambere duydukları öfke sebebi ile onlara kötülük dileyenler ile günümüzde Müslümanların başına gelen iyiliğe üzülen, başımıza gelen kötülüğe sevinenler arasında nasıl bir zihniyet farkı olabilir ki? Bunlar tarihin farklı zamanlarda farklı toplumlarda ortaya çıkmış, Müslüman topluma kendini yük olarak taşıtmış iki tümördür. Bu gruplardan tarihsel olanın önemi, Allah'ın bu grubu deşifre ederek, onların Müslüman toplum içindeki ayrık otları olduğunu deklere etmiş olmasıdır. Bu yönüyle onların modern varisleri olan ikinci yapı ile öncüleri arasındaki ortak illeti bularak, metodolojik olarak tarihsel olan bu veriler ile onların modern varislerinin aynı zihniyetin mensupları oldukları gösterilmelidir.

Gerilimin hemen başında Müslüman toplumun İsrail'i haklı gören aktüel kanaat önderlerinin, Bizans'a karşı sefere çıkmak yerine Medine'de beklemeyi telkin edenlerden bu yönüyle bir farkı yoktu... O gün peygamberi Bizans'a karşı savaşa çıktığı için çılgınlıkla suçlayanların eleştirileri, Hz. Peygamber'in Bizans'ı Medine dışında karşılaması değildi. Hz. Peygamber'in Bizans'a karşı “savaşa cüret” etmesiydi... Fakat bunu o gün dile getiremedikleri, peygambere açıkça söyleyemedikleri için, düşmanı dışarda karşılamak yerine, Medine'de karşılamayı teklif etmişlerdi... Zira bu talep, hem biz savaşa katılmayacağız demekten daha hazmedilebilir, hem de daha kabul edilebilir bir teklifti. Onların bu teklifleri, ayrıca ortaya çıkacak fiili duruma göre bir başka hamleye kadar gizlenmelerine imkân verecek paravan bir öneridir.

Zira onlar, bu teklifle, havanın çok sıcak olmasını gerekçe göstererek seferi erteleme teklifinde bulunduranları da kendi mevzilerinde toplamış olacaktı. Çünkü o teklif, bu teklifte dile getirilmekte olanı da ihtiva etmekteydi.

Birçok güçlü gerekçeyi içinde bulunduran bu teklif, bu yönüyle ciddi stratejik bir hamleyi içinde taşır. Bu yüzden söz konusu önerinin sahipleri, kendi tekliflerini Hz. Peygambere alternatif, “*bir başka seçenek*” olarak önermekle yetinmemiş, bu önerileri ile Hz. Peygamberin sefere çıkışına muhalefet ederek, “geride kalanlar” olarak muhalefeti temsil etmişlerdir. Tevbe, 81 ayet, bu ayrıntıya dikkat çeker. Fakat biz ayetin dikkat çekmediği, bu muhalefetin artında yatan muhtemel gerçek illeti arıyoruz. Çünkü bize göre onlar, Bizans’a karşı yeterince güçlü olmadıklarını bu yüzden onlara karşı savaşılmaması gerektiğini düşünüyorlardı. Fakat “*korkuyoruz*” da diyemiyorlardı... Müslüman topluma bu dar vakitte; *sizinle aynı değerleri paylaşmıyor aynı menfaatleri amaçlamıyoruz* da diyememişlerdi. Zira ne bunu söyleyebilecekleri bir imkân ortaya çıkmıştı, ne de bunu düşünecek olanak... Tebük bu düşüncelerini dışa vurabilecekleri ve gerçek niyetlerini gösterebilecekleri bir zemin olması açısından önemlidir.

Tebük, toplumun farklı unsurlarının kendini sorguladığı, kendine yer ve yön tayin ettiği bir vetiredir bu yüzden. Hz. Peygamber, onlara kulak verse sefere çıkmak yerine Medine de beklese, ümmet içindeki değer ve yargıları farklı bu kitlenin ortaya çıkması gecikecek hatta belki de ortaya çıkmaları mümkün olmayacaktı. Dolayısıyla Hz. Peygamberin düşmanı Medine dışında karşılamak fikri, bu yönüyle bir stratejik hamle olmaktan daha fazlasını ifade eder. Nifak ehlinin kendilerini dışa vurmaya zorlayan bir travma etkisi yapmıştır. Bu yönüyle münafıkların Medine’de beklemek yönündeki teklifi sadece onların nifaklarını gizleyen bir perde değildir. Zira bir başka açıdan oldukça rasyonel bir taleptir.

Onların, Tebük’teki rakibin Bizans olması yüzünden duydukları tedirginlik, Müslümanlara; sizinle yürüyeceğimiz yol buraya kadarmış demelerini gerektirmiştir. Fakat bunu dile getirmenin de kendi içinde birçok mahzuru vardı. Zira onlar bu sosyal dokunun bir parçası, bu sosyal yapının birer unsurudurlar. Akrabalık bağları ekonomik faaliyetleri Müslüman toplumun bir parçası olarak devam etmektedir. Açık bir ayrışma yoluna gitseler, Müslüman toplum tarafından yok edilebilirlerdi. Çünkü sayıları yeterince kalabalık olmadığı gibi, Müslüman toplum içinde güçleri de çok fazla değildi. Bu yüzden açık bir muhalefeti göze alamazlardı. Öte yandan orduya katılıp savaşa da çıkamazlardı. Şayet sefere çıkarlarsa, arazide bulunuşları düşman açısından bir tehdit olarak görülecek ve hedef olarak yok edilmeleri daha mümkün ve muhtemel olacaktı...

Fakat evlerinde beklerlerse, düşman kendisi karşısında bir tehdit görmediği için, bir sefere niyetli değil bir gövde gösterisine ya da sadece bir gezintiye çıkmışsa, savaşmadan geri dönmesi daha muhtemeldi. Bu yönüyle; boy göstermeye çıkmış bir ordu, muhataplarına gözdağı vermek çabasıdır. Oysa arazide onun karşısında dikilmek, ona meydan okumak anlamına gelirdi. Bu yüzden onların “*şehirde kalalım*” teklifi, bu sıcakta sefere mi çıkılır diyenlerin gerekçeleri dâhil; sayılan tüm ihtimalleri

de formüle eder. Onların bu önerileri arazide dolaşmaya çıkarak düşmanın gözüne batmayalım, böyle yaparsak, düşman gelmeyecekse bile gelir demektir. Oysa biz, şimdi onlarla savaşacak durumda değiliz anlamına da gelirdi. Bir bütün olarak tüm bu ihtimaller, onların Hz. Peygambere “şehirde kalalım” teklifinin ardındaki zihniyeti makul gerekçeleri ifşa eder. Fakat bu durum; onların, dinin kendisine itaati emrettiği Hz. Peygambere muhalefet ettikleri gerçeğini de gizleyemez.

Konuya ilişkin ayetlerde bu zihniyetin mensubu olan ve toplumun geneli ile ortak değerleri paylaşmayan; fakat “alternatif ajandalarla bedenini bir parçasıymış” gibi davrananların gizledikleri korkularının, üşengeçlik-isteksizlik şeklinde dışa vurmasını sonuç vermiştir. Zira dışa vurum, *üşengeçlik-isteksizlik*; psikik iki semptom olarak, konuya ilişkin ayetlerde dikkatlere sunulmuştur (Tevbe, 9/38). Savaşa katılmak istemeyen bu kitle Müslüman ordularına karşı Bizans ordusunun çok güçlü olduğunu biliyorlardı. Bunu Mute’de ağır bir şekilde tecrübe etmişlerdi (Hasan, 2011, 1/190, 191). Bu yüzden Tebük’e katılmak istemeyenlerin tüm bahanelerinin ardında söylemeye cesaret edemedikleri şey, yeniden Bizans’la karşılaşma korkusuydu... Sözü edilen bu korku da üşengeçlik ve isteksizlik şeklinde tezahür ettiği gibi, bir başka hamle olarak da Hz. Peygamberi sefer fikrinden vazgeçirmek, şayet bu mümkün değilse bahaneler bularak, sefere katılmamak şeklinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla onlar, kendilerini çepeçevre sarmalayan korkunun sonucu bir bütün olarak Bizans’a karşı sefere çıkmaya karşı çıkıyorlardı. O gün savaşta muhatap Bizans olduğu için onların Bizans korkuları Allah korkularından ağır basmış, güce boyun eğmişlerdir. Bunun gereği olarak da Müslüman toplumla yollarını ayırmayı göze alarak, onlarla ayrışma yoluna girmişlerdir.

Tebük’te toplumun geneli ile doku uyumsuzluğu yaşadıkları için, sefere çıkmayı göze alamayan nifak ehlinin bugünkü ardılları ise, Filistin-İsrail geriliminde düşmanın İsrail olması sebebiyle, benzer mazeretler beyan ederek toplumla ortak bir mayaya sahip olmadıklarını, aynı değerleri paylaşmadıklarını ortaya koydular. İsimleri farklı olsa bile biz onları tarihsel öncüleri ile ortak zihniyetlerinin tezahürü olan tavırları sebebiyle tanırız. Tebük’te geri kalanların kimisi vahiy tarafından aklandığı için onların münafık olmadıkları bilinir. Dolayısıyla bahane bulanların, geride kalanların, mazerete sığınanların hepsi toplumla doku uyumsuzluğu yaşayan insanlar olmadıkları, gelen vahiylerin içeriği sebebiyle farkına varılmış bir meseledir. Vahyin aklamadıklarının ise nifak taşıdıkları kesindir. Kur’an onların nifaklarını tescil etmiş, bu zihniyeti taşıyanların Müslüman ümmetin bir parçası olmadığını ortaya koymuştur.

Bu verilerden ulaşılabilecek muhtemel sonuçlardan ilki; bu noktada bir ayrıma gitmek gerektiğidir: Hiçbir mazeretleri olmadığı halde Hz. Peygambere itaat etmeyip sefere katılmayan kimi gruplar, yaptıkları hatalı olmasına rağmen toplum barışına dönük bir suikastlarının olmadığı vahyin aklamaları sebebiyle ortaya çıkmıştır. Toplum barışını tehdit etmeyen; en azından böyle bir amaçları olmayan kimi bireylerin edimleri, süreçte hatalı bulunmuş, fakat onların bu masum gafletleri ya da cehaletlerinden kaynaklanan fiilleri sebebiyle, onlar tövbe ederek, rablerinden bağışlanma beklemişlerdir. Onların tövbelerinin kabul edilmiş olması,

edimlerinin hatalı olduğu gerçeğini ise değiştirmez, aksine fiillerinin tövbeye konu olması onların bu edimlerinin yanlışlığını tescil eder. Buna göre günümüzdeki Filistin-İsrail geriliminde de yanlış tavır takınanların nifak ehli ile ortak bir tutum sergileyen gafiller olmuştur. Gafletleri onların nifak ehli olmasını engellese bile, fiilleri münafıkların fiillerine benzerlik gösterir. Bu durum ise onların tutumlarının yanlışlığını masum gösteremez, aksine tövbeyi gerektirir.

Toplumsal uzlaşmayı ihlal eden, sosyal birlik ve bütünlüğünü bozan kimi çevreler, gerilimin bir tarafının İsrail olmasından dolayı, korku semptomları gösterdikleri, tespit edilmiştir. Bu korku onlarda hezeyanlara varan anormal davranışlara kaynaklık etmiştir. Bu korkuya dayalı olarak da sözüm ona; bahaneler üzerinden bu korkularını gizlemek çabasında olmuşlardır. Bu gerilimde rakip İsrail değil de daha zayıf ve çığnenebilecek bir rakip olsaydı, şüphem yok ki, bugün eften püften gerekçelerle bahanelerin ardına saklanarak, ümmeti mescide ve duaya çağırın medyatik kimi kişiler, en güçlü mesajlarla toplumu cepheye gitmeye teşvik ve teşci edeceklerdi. Tıpkı ganimet ümidi besleyen münafıkların peygamberin ordusuna katılmak için yarıştıkları gibi... Günümüzdeki olayda da Tebuk'te gösterilen münafık tavrına benzer tavırlar takındılar. Nifak kokan ifade ve teklifleri dile getirerek, ümmet arasında ihtilafı dışa vuran ve müminler arasındaki mukavemeti kıran, sözüm ona kimi çevreler, tavırları sebebiyle Tebuk'teki öncüllerinin modern zamanlardaki ardılları olarak görülebilirler...

Gerek Allah'ın akıldıkları gerekse aklamayıp nifaklarını tescil ettikleri, işledikleri cürüm itibarıyla toplum birlikteliğine karşı suç işlemişlerdir. Tebuk'teki öncülerden bazıları vahiy onları aklayıp; onların münafık olmadıklarını sarıh olarak beyan edeceği güne kadar, bu birlikte yürüyüşe katılmayan herkese, münafık muamelesi gösterilmiştir. Zira Hz. Peygamber, itham altındakilerin tümü ile ilişkilerini sınırlandırmış ve onları sosyal bir izolasyona muhatap kılmıştır. Gözümüzün içine bakarak toplumun birlikteliğini bozarak nifak suçu işleyenler, toplumun birlik ve bütünlüğünü söylemleriyle bombalayanlar, bu toplumun bir üyesi olarak artık daha fazla kabul edilemez... Bizim gibi duymayan ve bizim gibi düşünmeyen, başımıza gelen felaketler sebebiyle zil takıp oynayan bu kitle, daha fazla Müslüman ümmetin bir parçası olarak görülemez...

Zira Tebuk'teki münafıklar örneğinde fiil olarak suç sabittir, yaptığı şeyin suç olmadığını ispatlayanlar aklanmıştır. Bu yönüyle *beraati zimme* asıldır ilkesi burada işletilemez.⁴ Zira öyle olsa, peygamberin itham edilenlerle konuşmayı iletişim

4 Kavâid edebiyatı da denilen genel kurallar dini kurulların formüle edilmesi ile akılda tutulur ve anlaşılabilir hale getirmek çabasının bir sorucudur. İslam kaynaklarından ve naslardan elde edilen bu kurallara, "külli kâideler" denilir. Müslüman gelenekteki külli kaidelerin kaynağı öncelikle dini naslardır (Kızılkaya, 2003, 89). Sürecin ilerleyen dönemlerinde fikhî miras ve kültürel unsurlar da bu formülasyonda etkin görev almışlardır (Pekcan, 2003, 293-307). İslam hukukundaki genel kurallardan biri de "*berâet-i zimmet asıldır*" kâidesidir ve bu haliyle söz konusu kaide 1968 de başlayıp 1876'da tamamlanmış olan mecellede de kendisine yer bulmuştur. Anlamı ise, *tersi ispat edilinceye kadar kişinin masumiyeti asıldır* anlamına gelir. Bu ilkeye göre kişi doğuştan, suçsuzdur, borçsuzdur. Sürec içinde "*asli berâet ilkesi*" olarak anlaşılmalı ve formüleştirilmiştir. Buna göre kişi suçu ispat edilirse suçlu, borcu ispat edilirse borçlu olur. *Asli berâet ilkesi*, borçlar hukukunda ve ceza hukukunda geçerlidir.

kurmayı yasaklamaması icap ederdi. Oysa sefere şu ya da bu gerekçe ile katılmayarak suç işleyenlerin fiilleri açık ve bu fiil herkesin şahit olduğu bir ortamda irtikâp edildiği için, suç sabittir. Mesela bunlardan Kâb b. Malik, hiçbir mazereti olmadığı halde sefere iştirak etmemiştir (Kök, 1988, 129-141). Bu bizatihi bir suçtur, fakat suçunu itiraf ederek, hatasından samimi bir biçimde istiğfarda bulunduğu için rabbi tarafından bağışlamıştır. Bu durum, onun fiilini suç olmaktan çıkarmaz, fakat bu fiilden doğacak uhrevi ceza, ona irtikâp etmez anlamı taşır. Yoksa suçun işlendiğine ilişkin bir kuşku yoktur. Kuşku, bu suçu işleyenlerin maksatlı ve bile-isteye mi bu fiili irtikâp edip etmediğine ilişkindir. Zira gaflet ve cehalet de bu tavrın sebebi olabilir, fakat Kâb örneğinde değildir. Öte yandan gaflet ve cehalet, fiilin suç olması durumunu değiştirmez, işlenen suçtan doğan cezanın hafif ya da ağırlığını değiştirir. Taksir ile suç işlemek ile kasten işlemek arasındaki fark burada da geçerlidir.

Fiil ihanet barındırıyorsa ve kasıtlıysa, söz konusu fiili irtikâp edenlerin nifaklarına hükmedilir, fiil gaflet ve cehaletten beslenmişse de kişinin özü kabul edilmiş ve mazur sayılmıştır. Günümüzdeki olayda da durum farklı değildir. Kişiler söylem ve eylemleriyle hatalı olan bu tavrı sergilemiş, zihniyetlerini dışa vurmuşlardır. Burası sabit ve aşikârdır. Sabit olmayan ise cürüm olan eylemin ardındaki niyettir, biz niyet okuyuculuğu yapamayacağımıza göre eylemden hareketle nifak tavrı sergileyenlere, münafık muamelesi yaparız.

Tebük'te gerekçe göstererek ya da göstermeyerek Peygamber *a.s.*'in ordusuna katılmamak suretiyle aynı cürmü irtikâp eden ve aynı fiili işleyenlerin bazıları, münafık olarak etiketlenmişken, mazereti olmaksızın katılmayan kimilerinin ise münafık olmadığı, onların Müslüman yapının parçası olduğu inen vahiy sebebiyle anlaşılmıştır (Tevbe, 9/118). Bu farkındalık konuya ilişkin değerlendirmemiz açısından önemlidir.

Sözü edilen aktüel olayda, toplumdaki dayanışmayı kırmak amacıyla topluma sürekli pompalanan Hizbullah'ın Şia destekli ve tabanlı olduğu şeklindeki bir değerlendirme de dâhil olmak üzere, mantığa bürüne anlamı ifade edecek tüm gerekçeler, modern Müslümanın İsrail korkusunu örten basit nedenlerdir. “*Olaya müdahil olmayacağım, fakat etrafı ikna etmek gerek, bu yüzden bana güçlü elle tutulabilir kuvvetli bir gerekçe verin*” anlamı taşır.

Tarafların ağız dalaşı, hepimiz gibi suskun olan İran devletinin, ümmet gözündeki itibarını korumak amacına dönüktür. Filistin'de hâmi olduğu söylenen İran, iç piyasada sükûneti sağlamak yönünde bir adım atmak zorunda kaldı. Suriye'deki diplomatik misyonuna İsrail'in yaptığı saldırı, üst düzey askeri kayıplara neden oldu. Basın bunu dünyaya sızdırdığında, önce sessiz kaldı, üç maymunu insanlığa gösterme gayreti güttü. Oysa zayıf bir devlet İran'a bunu yapmış olsaydı, İran onu bunu yaptığına pişman ederdi. Bunu bahane ederek, Filistin-İsrail geriliminin bir tarafı olan İsrail'e haddini bildirirdi. Böylece iddiasında bulunduğu İslam dünyasının lideri iddiasını güçlendirir, karizmasını parlatırdı. Fakat durum böyle olmadı...

İslam hukukunun temel prensiplerinden biri olan bu ilke esasen, evrensel bir kuraldır (Boran, 2022, 91-108).

Özellikle İran'ı sahaya sürmek adına İslam dünyasının tribünlerinden yükselen yoğun tezahürat, kendilerinin yapmaya cesaret edemediklerini onun yapmasını umdular. Doğrusu sonucun nasıl olacağını merak da ediyorlardı... Geçmişten beri Hizbullah ve Hamas'ın ardındaki aktör olarak anılan İran'dan böyle bir çılgınlık beklediler. Fakat İran, tribünlere duyarsız kalamadığı gibi, Müslüman dünyanın arta kalanı gibi İsrail'e ve müttefiklerine de karşı koyamazdı. Böyle bir çılgınlık yapsa yanında kimseyi bulamayacağını, Filistin'i yalnız bırakanların kendisini de desteklemeyeceklerini farkındaydı... Bu yüzden "ne yardan ne de serden" vazgeçmeksizin, kendisinden bekleneni danışıklı ve randevulu bir misilleme seremonisine dönüştürerek, bizleri gülümsetti. Bir başka okuma ile İran'ın bu tavrı İsrail'e müttefiklerini tazeleme ve yeniden yanında olduklarını ifade etme fırsatı da verdi. İç piyasada savaşı bitir baskısı alan İsrail, İran'ın bu hamlesiyle iç piyasada "tehdit ediliyorum bu yüzden duramam" deme imkânını bahşetti.

İran İslam Cumhuriyeti danışıklı olsa bile bu hamleyi yaparken, korkudan dizlerinin bağının çözüldüğünü göstermişken; İslam dünyası denilen yapının geri kalanı, bunu yapmaya bile mecali olmadığını gösterdi. Çünkü ülkeler kamuoylarının kendilerine sağladıkları güç kadar güçlüdürler. Kamuoyunun desteklemediği siyasal manevralar sürdürülebilir değildir. Müslüman dünyanın kamuoyu, kendi özel sebeplerinden dolayı zaten bana ne demekteydiler. Bu yaklaşımları, aman bize bulaştırmayın şeklinde yansıdı basına, hükümetler de eyleme zorlayan bir kamuoyunu görmedikleri bir ortamda müdahil olmaktan kaçındılar. Halk hükümetlerden, hükümetler halktan aksiyon bekledi. Asıl istenen eylemsizlik haliydi, olan da budur zaten. İlk elden Türkiye olarak biz bu gerilimin dışında kalmalıyız nidaları yükseldi Türkiye'den. Çünkü ideolojik olarak günah keçisi ilan edilen Hizbullah ve Hamas ile aynı ideolojiyi paylaşmıyoruz. Bu iddia sahiplerinin yaklaşımı, pozisyon almak için Türkiye kamuoyuna organize yapıların ilk talimatıydı. Türk kamuoyu bu talimatı satın aldı, sosyal medya da bu fikri sahiplenilerek, uzun bir zaman üst sıralarda gündemi meşgul etti.

Konforlarını kaybetmek korkuları, Allah korkusundan daha güçlü olan kimi kitleler, baştan aşağı şiddetli korku tarafından sarmalanmışlardı. Bu olaya ilişkin gösterilen tüm diğer tavır ve tutumlar, onların ilk bahaneleri olan asıl gerekçeye nispetle önemsiz ikincil nedenlerdir. Sözü edilen bu ilk neden, bize göre ümmetin İsrail korkusudur. Diğer bahaneler ise bu korkunun gerekçelendirilmiş bahanelerin dışavurumlarıdır. Çünkü Türk kamuoyundaki Şii tabanlı vurgusu, Ermenistan-Azerbaycan çekişmesinde (2020-2023) Türkiye, Azerbaycan'a destek verirken dillendirilmiş değildi... Şii kampa ait olmak gerçek bir karşı duruş nedeni olsa ve bu itirazı yöneltenler için söz konusu neden gerçek bir kırmızıçizgi olsa, İsrail-Filistin son geriliminden yaklaşık bir yıl önceki, Ermenistan-Azerbaycan çekişmesinde de bu durumun dile getirilmesi beklenirdi. O dönemde ilgili böyle bir mazeret ve gerekçe olarak dile getirilmiş değildir. O halde: Filistin- İsrail olayında bunun bir gerekçe olarak ortaya konulması, gerçek bir neden değil bir bahaneydi. Sorun; kime yardım ettiğinde değil, kime karşı kime yardım ettiğindeydi...

Korkuya kapılan Türk Kamuoyu, bu yüzden gerilimin dışında kalmak

temennisindeki ikinci stratejik hamlesini yaptı. Buna göre “Filistin bizim nemiz olur” anlamına da gelecek olan, “onlar bize rağmen tavır takındıkları; yapmayın denileni yaptıkları için bu durumlar” diyen ve sultan Abdülhamid’in toprakları satmamak yönündeki telkinlerinin, Filistinlilerce kale alınmamış olmasını gerekçe gösterildi. Ulusalçı şahin kanat tarafından dile getirilen bu duruş, korkudan ödükopmuşluğun garip bir dışa vurumu olarak; gerekçeleri ile ayrıca not edilmeyi hak eder. Elllerine geçen her fırsatta Sultan Abdülhamid’i lanetleyen bu kitlenin, birdenbire sultanın muti tebaasına dönüşmeleri, buradan Filistinlileri ötekileştirme çabalarında gizlidir. Buna göre Türk kamuoyunun olaya ilişkin gösterdiği tavır, samimi ve gerçekçi olmayıp, bahanecidir. Bu yüzden inandırıcılıktan uzaktır.

Filistin-İsrail geriliminde, modern dönemin Müslümanlarının Tebuk gazvesindeki münafıklarla ayak sürümleri itibarıyla de *nedensel benzerlik* arz eder. Bu illet benzerliği birine ilişkin hükmü, ötekine uygulayabilmemizi de mümkün kılar. Zira her ikisinde de konuya ilişkin isteksizlik düşmanın gücünden duyulan korku; kendini mantığa uygun bir başka biçimde dışa vurmuştur. Zorluk derecesi yüksek her iki vakıda da toplumun geneli ile ortak payda ve perspektifi paylaşmayan “ayak sürüyen bu kitleler”, kendini dışa vurmaya zorunda kalmıştır (Vâkidi, 1989, 2/599-607).

Tebük’te Hz. Peygamberi çılgınlıkla suçlayanlar, Hz. Peygamberin Bizans’ı dışarda karşılamağını değil, Bizans’a karşı savaşmayı göze almış olmasını tartışmışlardı. Bu yüzden onların peygamberin fikrine karşı çıkmalarının nedeni, tarafların stratejik anlayışlarından kaynaklanan bir ayrışma değildi. Bu ayrışma, aynı değerleri paylaşmayanların, gelecek beklentisi üzerinden ayrışmasıdır. Onların ayrılışı kendilerine toplumun genelinden ayrı bir gelecek tasavvur edenlerin, Müslüman toplumdaki kopuşlarıdır. Onlar, toplumun uğruna savaşmaya değer gördüğü şeyleri, uğruna savaşılması gerekmeyen normlar olduğunu düşünüyorlardı. Kendilerini tehlikeye attığı için de Hz. Peygamberden ayrıldıklarını varsayarlar (Nisa, 4/78). Zira onların varsayımına göre; bu savaşa çıkmak, kendi faydalarına değildir, bu yüzden onların varsayımına göre savaşılmasıdır. Çünkü onlar, kendilerinden daha güçlü olan Bizans’a karşı savaşılması gerektiğini düşünüyorlardı, bu yüzden sefere çıkılması gerektiğini düşünüyor, aksini iddia edenlere karşı çıkıyorlardı. Onlara göre her ne suretle olursa olsun, bu savaşa çıkılmamalıydı. Bu yüzden mümkünse hiç gitmemek; mümkün değilse Bizans ordusunun karşısına çıkmayıp, onları evlerinde, çadırlarının altında, beklemeyi önermektedirler. Dolayısıyla kendilerini örtük kılacak tüm çabaları süreçte ortaya koydular. Seferi olabildiğince geciktirmek yönünde tavır almaları da buna dâhildir. Bunu peygambere kabul ettiremedikleri anda ise, savaşa gitmek istemeyenler olarak girişimde bulundular ve Hz. Peygambere karşı kampanya başlattılar. Bu taleplerinin toplumda yeterli desteği görmediğini farkına vardıklarında ise; bu kez mazeret beyan ederek savaştan aklarını talep ettiler. Her iki durumda da kendilerini zorunlu olarak dışa vurdular... Açığa çıkmanın kaçınılmaz olduğu bu noktadan sonra ise; Hz. Peygambere “gidersen sen git, biz sizinle değiliz, yolumuz burada sizinle ayrışır” demeye getirdiler.

Tebük’te toplumda azınlığı temsil eden bu grup, geride kalmak suretiyle Müslüman

toplumdan farklı bir ajandası olan insanlar şeklinde bir fay hattı meydan getirmiş olsalar bile, bu durum güçlü bir akım değildir. Üzerinden geçen yüzyıllar durumu tersine döndürmüş, nifakçı bu yapılar Müslüman âlemde genel gidişatı belirler olmuştur. Müslüman âlemdeki bu sessizlik, kamuoyunun bu nifakçı çevrelerin propagandası altında olmaları sebebiyledir. Şayet aksi olsa, siyasal çevreleri Filistin lehine aktif tavır almaya zorlayacak bir kamuoyu oluşturulabilirdi. Kamuoyunun görünen tepkisinden hareketle yapılacak bir analizde; bu kamuoyu Tebuk günlerinde Medine’de bulunsaydı, Hz. Peygamber’i sefere çıkarmaz, Hz. Peygamber şehirde ortaya çıkacak kargaşa endişesi ile şehri terk etmeyi göze alamazdı, demek olasıdır.

Bizans tehlikesi yokken, Hz. Peygamberin hasat mevsiminde ve yılın en sıcak döneminde Tebuk’e iş olsun diye çıktığını düşünenler, 7 Ekim’de ortaya çıkan bu gerilimi tuhaf karşıladılar. Filistin’de dünden bugüne yaşananlardan kısmen ya da tamamen haberdar olmayanlardı. 1948 yılından 2023’e kadar yaşanan süreci göz ardı eden yaklaşım, süreci izlemiyor, yapılanları görmüyor; “her şey süt limanken ve durup dururken” 7 Ekim’de, Hamas ya da Hizbullah’ın saldırısıyla ortaya çıkan fiili bir durum olarak değerlendirme eğilimi gösteriyorlar. Temelinde bilgi eksikliği olan bu algı, suçu Filistinlilere atma, İsrail’i aklama çabası olarak kendini dışa vurdu. Bu da, “suç bizimkilerde, bizimki suçlu, karşı taraf haklı olduğu halde, karşımızda olanla savaşamayız ya!”, denilmek isteniyordu. Bu da dışarda kalmak ve olaya müdahil olmak istemeyen, bunun için bahane arayan bir yaklaşımdı...

İçimizde olsalar ve bizden görünseler bile bu “İrlandalılar”, bize ait değillerdi... Bizden farklı görüyor, farklı düşünüyorlardı... Onların değer yargıları da bizden farklıydı, düşünüşleri de... İsrail’in içimizdeki yerel ayakları ve lejyonerleriydiler adeta... Tebuk’teki öncülerine benzeyen tavırları sebebiyle bu olayda suçüstü edildi, sobelendiler... Hizbullah’ın Şia destekli ve tabanlı olduğu da dâhil, mantığa bürüme anlamı ifade edecek diğer tüm çabalar, toplumsal uzlaşının Filistin üzerinde birleşmesini engellemeye harcandı (Yetim, 2018, 29-42; Elhan, 2019). Bunda başarılı da olundu. Herkes bir kafadan ve bir gerekçe ile karşı çıktı ve Filistin Müslüman dünyada kendi kaderine terkedildi.

Bu zihniyetin tarihsel temsilcileri sözünü edegeldiğimiz tutumu sergiliyorken, aktüel temsilcileri ise düşmanın İsrail olmasına karşı önce İsrail’e karşı direnen, onun tesis ettiği zulme razı olmayan Filistinlileri kınayan bir yaklaşımla, adeta; “*sen kim oluyorsun da İsrail’e başkaldırıyorsun*” denildi. Zulme; artık yeter! deyip daha sonra buna başkaldıran bu bir avuç insanı, sosyal baskı ile adeta insanlığa yem etmek istediler... Zira onlara göre İsrail’in bu noktadan sonra yaptıkları, “bu kalkışmaya katılanların vebalidir” çünkü “onlar; böyle bir kalkışmada bulunulmasa, İsrail bunu yapmayacaktı” demek istemektedirler.

3. Kamuoyunu Etki Altına Alma ve Sosyolojiyi Basın Üzerinden Yönetme Çabaları

Basında “Hamas’ın başlattığı saldırılarda, İsrail’de bin 400 kişi yaşamını yitirdi” ifadelerinde, “Hamasın başlattığı” vurgusuyla, satır arası verilmek istenen

sanki öncesinde her şey yolundaymış da bu gerilimin fitilini Hamas'ın ateşlediğidir. Bu ifade ile söylenmek istenen “bundan sonra olacaklar, Hamas'ın vebalidir. Gerçekleşecek ölümlerden de Hamas sorumlu tutulmalıdır” şeklindeydi. Öte yandan Netanyahu verdiği ilk demeçlerin birinde, Hamas'ın mali kaynaklarının yüzde 90'ının İran tarafından sağlandığını ileri sürerek, Sünnî dünyanın eline aradığı sığınağı da vermiş oldu. Hamas'ı, Şîâ ile ilişkilendiren İsrail başbakanı, Sünnî kamuoyuna ideolojik ayrışmaya kaynaklık eden ilk iftirâk tohumunu da alana ekmiş oldu.

Başkan Erdoğan; “Ufkumuzun uzandığı her yerde kalplerini ve gözlerini bize çevirmiş kardeşlerimizin dertleriyle dertlendiğimiz gibi; Gazze için de kıyamdayız” mesajlarını, Cumhuriyetimizin 100. Yılı'nın kutlandığı günlerde verdi. *Biz laik bir cumhuriyetiz, Filistin, bizim nemiz olur ki*, yönlü çıkışlar da bu sıralarda mırıldanmaya başladı. Tüm kültür ve dolayısıyla gönül coğrafyamızı muhatap alan ve ağabeylik hakkının bir sorumluluk gerektirdiğinin şuurunda olan Erdoğan; “Kırım'dan Karabağ'a, Bosna'dan Kerkük'e, Filistin'den Türkistan'a, Afganistan'dan Çeçenistan'a pek çok coğrafya için biz gözyaşı döktük” diyerek çırpınsa da yaşananlar konusunda yeterince motive olamamış kitleler karşısında yapılabilecekler sınırlıydı. Çünkü siyasi arenada “Hamas'ı Netanyahu'ya bırakan Netanyahu nasıl teröristse Hamas da öyle teröristtir” algısındaki talihsizler yüzünden siyasi kamuoyunda bir birlik sağlanamamıştır. Zira bir kısım kamuoyu Gazze'yi uzakta, çok uzakta ve bizimle hiç alakası olmayan bir coğrafya gibi görüyor. Hatta bunu açıkça söyleyen kitlelerin yoğunluğu, yapıldığı söylenen anketlere de yansımıştı. 25 Ekim, 2023'te Kamuoyu araştırma şirketi Metropoll'un yaptığı son ankete göre, katılımcıların çoğu Türkiye'nin İsrail-Hamas savaşında tarafsız kalmasından yana olduğunu ortaya koydu.

Ankete göre; *katılımcıların yüzde 34,5'i hükümetin tarafsız kalmasını isterken, yüzde 26,4'ü arabuluculuk yapmasından yana olduğunu ifade etti. Hükümetin Hamas ile arasına mesafe koyarak Filistin davasını savunmasını isteyenlerin yüzde 18,1 çıktığı ankette, “Hükümet Hamas'ı desteklesin” diyenlerin oranı yüzde 11,3 çıktı. İsrail'i destekleyenlerin oranı yalnızca yüzde 3'te kalırken, “Bilmiyorum” diyen ya da yanıt vermeyenlerin oranı yüzde 6,7 oldu.* Halkın beklentisinin bu yönde olduğu basın tarafından ortaya konulunca, hükümetin manevraları da sınırlandırılmış ve yapabilecekleri, söylemden ibaret kalmıştır. Zira yerel seçim öncesi aksi bir tavır, halka rağmen anlamı taşıyacaktır.

Erdoğan dünyanın İsrail'in etkisi altında kalmasını, İsrail lobisinin yoğun etkisi ile yorumlayan yaklaşımını; “İsrail! Batı sana borçlu ama Türkiye'nin sana borcu yok. Onun için bu kadar rahat konuşuyoruz. Türkiye sana borçlu olmadığı için Erdoğan böyle konuşuyor” diyerek ifade ediyordu. Dolayısıyla bu gerilime nereden bakılırsa bakılsın, bu gerilimden ortaya çıkacak sonuç; İsrail etki ajanlarının dünyaya karşı, karşı konulamaz önlenemez bir başarısı olacaktır.

Öte yandan hava sahası ihlal edilen, Mısır Cumhurbaşkanı, hava sahasının ihlalini gerekçe göstererek müdahil olabileceken O; Cuma günü Mısır hava sahasına giren insansız hava araçlarıyla ilgili ülkesinin egemenliğine saygı gösterilmesi gerektiğini söylemekle yetinecekti. “Mısır egemen bir ülkedir ve egemenliğine

saygı gösterilmelidir. Mısır güçlü bir ülkedir ve dokunulmazdır” diyen Sisi; bu hava ihlallerinin sonucunda kendi vatandaşlarından altı kişinin yaralanmasına karşın sessiz kalmayı yeğlemiş, sözünü edegeldiğim korku sebebiyle seyirci koltuğunu terk etmemiştir.

ABD başkanı Biden; Filistinlilerin kaç kişinin öldürüldüğü konusunda doğruyu söylediğine dair hiçbir fikrim yok derken; sayıların abartıldığını ima ediyordu. Bir başka mesajında ise “masum insanların öldürüldüğüne eminim ve bu da savaş açmanın bedeli” diyerek, sanki / ekim öncesinde ortalık sütlimanmış da Hamas, barış ortamını sabote etmiş gibi bir yaklaşım içinde olmuştur. O bu ifadeleri ile Hamas’ı suçlayan ve İsrail’i tebriye eden içimizdekilerle aynı zihniyeti paylaştığını ortaya koymuştur. Gerilim sebebiyle Filistinlileri suçlayan bu yaklaşım, bölgedeki yerel ayaklar tarafından da tekrar eden bir söyleme dönüşmüştür.

Sonuç

İnsan olmak itibarıyla bireyin ideolojik pozisyonundan önce bir değeri olduğu ve bunun tüm insanlar için eşit olduğu varsayılr. Bireyin insan olmaktan doğan en temel haklarını görmezden gelen anlayışlar, Filistin meselesine mesafeli durmuş, probleme ilişkin insani bir pozisyon alamamış, meseleye zalim-mazlum veya ezilen-ezen perspektifinden bakamamışlardır. *Hakları gasp edilen insan ve başkalarının haklarını gasp eden insan*, olarak meseleye bakmayı becerbilselerdi eminim tutumları da farklı olacaktı. Onlar meseleye insani bir çizgiden bakmaktansa, ideolojik kamplar ve taraflar olarak bakmayı tercih ettiler. Bu durum, en azından insani olarak bir ahlak sorundur. Ortak insani değerler üzerinde uzlaşa sağlamayan ve kendi taleplerinin peşinden, insanlığın geri kalanını bir bütün olarak riske eden bu yapılar, sadece Müslüman ailenin değil, insanlık ailesinin de dışındadır. Bunlar şayet durdurulmaz ve ortak insani değerler limitinde tutulmazlarsa, kendilerine fırsat doğmasını beklemek yerine, kendilerine fırsat üretmek adına, toplumlarda birlik bütünlük daha fazla riske edeceklendir.

Tebük, Hz. Peygamber’e suikast girişimi de dâhil, münafıkların her türlü kışkırtmaları ve her türlü engellemelerini de içine alan türlü zorluğa rağmen gerçekleştirilmiştir. Müslümanların liderleri olan Hz. Peygamber’e mutlak sadakatle itaat etmesi sebebiyle bu sefer, tüm engelleri aşarak gerçekleşebilmiştir. Fakat günümüzdeki aktüel olayda, ortada ne üzerinde ittifak edilen bir lider ne de dayanışması mümkün ve muhtemel bir ümmet vardır. Bu yüzden Filistin meselesi üzerinde ümmet, gündem birliği yapamamıştır.

Tebük’te olduğu gibi bugün de samimi Müslüman olduğu halde ihmalkârlık veya başka sebeplerle bu sefere iştirak etmemiş olanlar, kardeşlerinin tâbi olduğu sabır ve dayanıklılık imtihanında sınıfta kalmışlardır. Gelineen noktada bu dava için “kimimiz öldük, kimimiz nutuk söyledik” ... Müslüman âlem, gösterdiği tavırların çeşitliliği ve ayak sürçmeleri ile artık bir ümmet olmadığını süreçte ortaya koymuştur. Bu durumda Allah’ın Tevbe suresi 39. Ayette söz konusu ettiği; “görevinizi yapmamaktan dolayı Allaha bir zarar vereceğinizi de düşünüyorsanız yanlıyorsunuz, zira her şeye

kadirdir olan Allaha zarar vermenize de imkân yoktur, çünkü o “sizin yerinize bir başka topluluğu getirir, size de azap eder” tehdidinin sonucunu beklenmelidir. Sosyal rolünü oynamaktan oldukça uzak ve bir ümmet görüntüsü vermeyen bu “kalabalığın”, üstlendiği görevi bu yüzden ifa edebileceği şüphelidir. Ortaya çıkan fiili durum; görevini ifa etmeyen bu yapının sorumluluğunu üstlenen yeni bir topluluğa bayrağı devretmesidir. Ben şahsen bayrağı devralacak olanları bekliyorum...

Ölmemeleri için hiçbir şey yapmadığımız Filistinli müstazafların sözüm ona yaralarının sarılması adına gelmekte olan ramazanda yardımlar toplanacak kermes ve panayırılar düzenlenecek, Filistin yararına olduğu söylenen bu yardım kampanyaları ardı adına gelecek... Biliyorum. Ümmetin sözde birliğini bozan ve aramıza nifak tohumları ekenler, muhtemeldir ki yardım konusunda şampiyon olacaklar... Fakat kamufle olmak adına attıkları bu adımlara rağmen, onların savaş günlerinde verdikleri mesajlar, onların nifak emaresi taşıdıklarına şahadet edecektir. Oysa saldırıların ilk gününde bu gerilim gezegenimizin geri kalan sakinleri tarafından öyle ya da böyle durdurulabilirdi. Fakat hiç kimse konforunu riske edecek bir adım atmadı. Göstermelik kimi boykot ve yürüyüşleri aşmayan bu toplumsal eylemlerde, Hasan'dan daha fazla Hans Filistin'deydi. Meryem'den daha çok Mary çaba harcadı Filistin için... “Filistin bizim nemiz olur” diyenler haklıydılar, bu yönüyle...

Gelinen noktada, velayet artık adına İslam toplumu denilen bu yığında kalamayacağı gibi, peygamber sancağı da bu başsız sürüye emanet edilemez. Meteforik olarak, güneşin batıdan doğduğunu görüyorum... Doğudan ya da batıdan İslam'ın değerlerini içselleştirmiş yüreklerinde iman taşıyanların bu davayı sahipleneceğini, düşünüyorum. Adına Müslüman denilen fakat İslam'ın değerlerini iğreti olarak üzerinde taşıyanların ise sonbaharda yaprakların döküldüğü gibi döküleceklerini düşünüyorum... İslami değerleri gerçekten sahiplenmiş ve gereğini yapmak için çaba harcayan kitlelerin mutlaka ortaya çıkacağına duyduğum güven, Allah'ın davasının sahipsiz kalmayacak olması varsayımına dayanır. Onu hak etmeyenlerin de uzun süre dökülmeden kalamayacaklarına ilişkin kanaatim ise çürümüş bir bedenin dalda çok fazla tutunmayı başaramayacağı, sarsıntılarla onların dökülüvereceklerine duyduğum inançtır. Tıpkı ilk kuşakta, Tebük'ün bir elenmeyi sonuç verdiği gibi; Filistin-İsrail gerginliği de bir dökülmeyi sonuç verecektir.

Kaynakça

- Belâzuri, Ahmed b Yahya. *Fütuhu'l-Buldan*. çev. Mustafa Fayda. Siyer Yayınları, 2013.
- Boran, Mustafa. "Berâet-i Zimmet Asıldır" Kaidesinin Temelleri, Kapsamı ve Evrenselliği". *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* 10 (2022), 91-108.
- Cramer, Phebe. *The Development of Defense Mechanisms: Theory, Research, and Assessment*. New York, Berlin, Heidelberg, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, Barcelona.: Springer-Verlag, 1991.
- Çokgez, Kamil Özkan. *Sosyal Dayanışma Açısından Tebuk Gazvesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Demircan, Adnan. *Hz. Peygamber Döneminde Münâfiklar*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2006.
- Demirel, Songül. *Kuran ve hadisler Işığında Nifâk Ve Münâfiğın Psikolojisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Elhan, Nail. *Hizbullah-İran İlişkileri*. Ankara: İram Yayınları, 2019.
- El-Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b Muhammed. *Tefsiru'l-Mâverdi (el-Nuket ve'l- 'Uyûn) thk. Abdu'r-rahîm es- Seyyid b. Abdu'l-Maksûd. Dâru'l Kutubu'l-'İlmiye*, 2007.
- Erdoğan, Recep Tayyip. *Daha Adil Bir Dünya Mümkün*. İstanbul: Turkuvaz Kitap, 2021.
- Freud, Anna. *Ben ve savunma mekanizmaları Çev. Yeşim Erim*. İstanbul: Metis Yayınları, 2011.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi çev: Salih Tuğ*. 2 Cilt. Ankara: Yeni Şafak Kültür Yayınları, 2003.
- Hasan, Hasan İbrahim. *İslam Tarihi Çev. İsmail Yiğit vd*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2011.
- Horney, Karen. *İçsel Çatışmalarımız Çev.: Zeynep Koçak*. İstanbul: Sel Yayınları, 2010.
- İbn Ebi Şeybe, Ebu Bekir. *Kitâbu'l-Megâzi, çev: Ramazan Önal -Ahmet Şen*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- İbn Hibbân, Ebu Hatim. *es-Siretun'n-Nebeviyye ve Ahbârü'l-Hulefa Çev. Harun Bekiroğlu*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- İbn Hişâm, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn. *es-Siretu'n-Nebeviyye*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2009.
- Kelley-Michela, H. H.-J. L. "Attribution Theory And Research". *Annual Review of Psychology* 31 (1980), 457-501.

- Kırtay, Mehmet Faik. *Tevbe Suresi Bağlamında Tebük Savaşının Müslümanlar Üzerindeki Psikolojik ve Sosyolojik Etkileri*. Urfa: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), 2014.
- Kızılkaya, Necmettin. *Haneî Mezhebi Bağlamında İslam Hukukunda Külli Kâideler*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.
- Klein, Melanie. *Haset ve Şükran Çev. Orhan Koçak- Yavuz Erten*. İstanbul: Metis Yayınları, 2011.
- Kök, Bahattin. “Kâ'b b. Malik El-Ensâri ve Tebük seferiyle ilgili durumu”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1988), 129-141.
- Mâturîdî, Ebu Mansur. *Tevîlâtü Ehlü's-Sunne thk. Mejdî Bâslüm*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l Kutubu'l-İlmiye, 2005.
- Pekcan, Ali. “İslam Hukuku Literatüründe Fıkhın Genel Kurallarına Dair İlk Risale”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 16/2 (2003), 293-307.
- Topuz, Zuhâl Çalık. “Çatışma Çarkı Çözümlemesi Ekseninde Filistin-İsrail Sorunu”. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 7/2 (2023), 291-320.
- Tura, Saffet Murat. *Histerik bilinç*. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Vâkidî, Muhammed bin Ömer. *el-Meğazî ed.Marsden Jones*. Beyrut: Darü'l-A'lemî, 1989.
- Yetim, Mustafa. “İran-Hizbullah İlişkileri (1980-1995): Ulus-Aşırılâşan Şiddet”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* 10/18 (2018), 29-42.
- Yılmaz- Alagöz, Ayhan Nuri -Vahide. “Birleşmiş Milletler'in Filistin Politikası”. *Journal of Economics and Political Sciences* 3/2 (2023), 113-124.
- Yüksek, Muhammed İsa. “Tefsirde Sebeb-İ Nüzulün Bağlayıcılığı ve İşlevi”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (2018), 407-438.